

Marena Rekonen

ESIKOULULAISTEN SUKUPUOLEEN LIITTYVÄT KÄSITYKSET

Sukupuoliroolit ja -stereotypiat lasten vapaassa leikissä ja
vuoropuheluissa

TIIVISTELMÄ

Marena Rekonen: Esikoululaisten sukupuoleen liittyvät käsitykset
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Huhtikuu 2021

Tämän tutkimuksen tarkoitus on selvittää esikouluikäisten lasten leikkivalinnoissa ja vuorovaikutuksessa esiintyvää sukupuolisidonnaisuutta ja sukupuolistereotyyppioita. Sukupuoli vaikuttaa lasten leikkikavereiden ja leikkien valintaan, ja leikkiessään lapset luovat käsitystä itsestään sukupuolisena olentona. Tässä tutkimuksessa leikkien osalta keskitytään erityisesti kotileikkiin, sillä siinä tulevat esiin leikissä esiintyvät perhemallit ja perheen sisäinen työnjako.

Tutkimus toteutettiin etnografisella tutkimusotteella lapsia havainnoimalla ja se toteutettiin pirkanmaalaisen maaseutumaisen koulun esikouluryhmässä, jonka esikouluopettajana olin tutkimusta tehdessäni. Tutkimusmenetelmänä oli leikin ja vuorovaikutustilanteiden havainnointi ja materiaalia tutkimusta varten kerättiin noin neljän kuukauden aikana. Tutkimusaineistossa on seitsemän eri kotileikin havainnointimateriaali, joista kaksi videotallenteena, seitsemän keskusteluepisodia ja leikkien valinnasta tehtyjä havaintoja ja kirjauksia noin kahden kuukauden ajalta. Tutkimusaineiston analysointi toteutettiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Lasten leikkien valinnat olivat jonkin verran sukupuolittuneita, eli joissakin leikeissä oli selvä jako tyttöjen ja poikien leikkeihin. Kotileikki oli yksi niistä leikeistä, joita leikkivät sekä pojat että tytöt. Kotileikin roolivalinnat tehtiin oman sukupuolen perusteella, ja lapset valitsivat usein oman mieliroolinsa toistuvasti leikissä. Kotileikin työnjako osoittautui leikkihavaintojen aikana yllättävänkin perinteiseksi, sillä esimerkiksi kodin siisteys ja vauvanhoito olivat vain kotileikin naispuolisten henkilöiden vastuulla. Sukupuolen moninaisuutta tai sateenkaariperheitä ei tämän tutkimuksen puitteissa leikissä esiintynyt lainkaan. Viittauksia sukupuolistereotyyppien rikkomiseen ja samaa sukupuolta olevien liittoon tuli kuitenkin esille muutamassa keskusteluepisodissa havainnointiaikana.

Tämän tutkimuksen perusteella esikouluikäisten lasten kotileikki näyttää toisintavan varsin perinteistä perhemallia ja tehtävien jakautumista naisten ja miesten töihin. Leikin ulkopuolisissa keskusteluissa oli kuitenkin havaittavissa se, että lasten kokemusmaailma ja tietämys perheiden moninaisuudesta ja käsitykset sukupuolesta ovat paljon leikissä esiintyneitä esimerkkejä laajempia ja monivaihteisempia. Sukupuolisensitiivisellä kasvatuksella voidaan tukea lasten omaa avoimuutta erilaisuuden suhteen, mikä edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta.

Avainsanat: Sukupuoli, sukupuolirooli, sukupuolistereotyyppia, leikki, sukupuolisensitiivisyys, sukupuolen moninaisuus, esikoulu

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	6
2.1	Sukupuolen moninaisuus.....	6
2.1.1	<i>Biologinen ja sosiaalinen sukupuoli</i>	6
2.1.2	<i>Sukupuoliroolit ja -stereotypiat</i>	7
2.1.3	<i>Sukupuolisensitiivisyys esiopetuksessa</i>	8
2.2	Vapaa leikki.....	9
2.2.1	<i>Vapaa leikki esiopetuksessa</i>	9
2.2.2	<i>Sukupuolistereotypiat lasten leikissä</i>	10
3	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	12
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	14
4.1	Etnografia ja osallistuva havainnointi.....	14
4.2	Aineisto.....	15
4.3	Analyysimenetelmän sisällönanalyysi.....	16
5	TUTKIMUSTULOKSET	18
5.1	Sukupuolen vaikutus leikin valintaan.....	18
5.2	Kotileikin roolivalintojen sukupuolisuus ja perhemallit.....	21
5.3	Kotileikin sukupuolittuneet tehtävät.....	24
5.3.1	<i>Kotitöiden jakautuminen</i>	24
5.3.2	<i>Kodin ulkopuolella tehtävät työt</i>	26
5.4	Sukupuolistereotypiat leikissä ja lasten keskusteluissa.....	27
5.5	Stereotyyppien rikkominen ja moninaisuuden huomaaminen.....	29
6	POHDINTA	32
6.1	Tutkimustulosten yhteenveto.....	32
6.2	Tutkimuksen eettisyydestä ja luotettavuudesta.....	35
7	LÄHTEET	38
LIITTEET		41
	Liite 1: Tutkimuslupa.....	41
TAULUKOT		
TAULUKKO 1.	LEIKKIROOLIJEN JAKAUTUMINEN LEIKKIKERROILLA	22

1 JOHDANTO

Lapset ilmentävät ympäröivää todellisuutta ja käsityksiään maailmasta ja itsestään leikeissään. Leikin aikana harjoitellaan, kokeillaan, kuvitellaan, luodaan ja toisinnetaan myös sukupuoleen liittyviä rooleja sekä käsitystä itsestä sukupuolisena olentona. Halusin tutkimuksessani tarkastella 2020-luvun alun esikouluikäisten käsityksiä perherooleista ja sukupuoleen liitettävistä käsityksistä ja mahdollisista stereotyyppioista. Varhaiskasvatusta ja perusopetusta ohjaavissa asiakirjoissa keskiöön on nostettu sukupuolen moninaisuutta kunnioittavan sekä sukupuolten tasa-arvoa edistävän kasvatuksen merkitys. Sukupuolen ja perheiden moninaisuus näkyy mediassa ja ympäröivässä yhteiskunnassa ja sukupuolisensitiivisiä, moninaisuutta kunnioittavia arvoja pyritään edistämään koulussa, mutta näkykö se lasten leikissä? Havainnoimalla lasten vapaata leikkiä ja vuorovaikutusta esikouluympäristössä halusin selvittää lasten omia näkemyksiä sukupuolesta ja sukupuoleen liitettävistä rooleista ja ominaisuuksista.

Esikoululaisten leikissä on monia valintatilanteita, joissa lapset näyttävät tekevän valintoja sukupuolen perusteella. Välillä jakaudutaan tyttöjen ja poikien leikkiporukoiden ja saatetaan valita leikki, joka lasten mielestä on selkeästi tyttöjen tai poikien leikki. Roolileikeissä tehdään roolinvalintaa sukupuolen ja roolin tehtävien perusteella. Lipponen (2005, 171–172) huomasi omassa alakouluikäisten roolileikkiä koskeneessa tutkimuksessaan, että perinteiset sukupuoliroolimallit vaikuttivat sekaryhmän roolileikissä varsin muuttumattomilta ja jako leikin naispuolisille ja miespuolisille lapsille sopivista rooleista noudatti perinteistä roolihierarkiaa esimerkiksi ammattien valinnan osalta. Varhaiskasvatuksessa ja esikoulussa olen huomannut, että lasten käsitykset sukupuolesta ja sukupuoliin liittyvistä rooleista näkyvät ja kuuluvat varsinkin lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa vapaan leikin aikana, ja silloin myös sukupuolistereotyyppiset näkemykset saattavat tulla esiin.

Ammattikasvattajilta odotetaan opetussuunnitelman perusteissa valmiutta kohdata jokainen lapsi yksilönä, jolla on oikeus ilmaista omaa persoonaansa ja sukupuoltaan tasavertaisesti muiden kanssa. Lisäksi kasvattajilta edellytetään valmiutta kasvattaa lapsia kaikkien ihmisten tasa-arvoisuutta ja yhdenvertaisuutta kunnioittaviksi ja vaaliviksi yhteiskunnan jäseniksi. Vapaissa vuorovaikutustilanteissa tämä on erityisen tärkeää, sillä juuri niissä kohdataan toinen ihminen aidoimmillaan ja herkimmillään.

2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

2.1 *Sukupuolen moninaisuus*

2.1.1 Biologinen ja sosiaalinen sukupuoli

Ihmisen sukupuolen jakautumisen kahteen erilaiseen sukupuoleen voi nähdä ihmisen biologisena lajiominaisuutena, joka takaa suvun jatkumisen erilaisten sukusolujen yhtyessä uusiksi geneettisiksi yhdistelmiksi. Myös seksuaalisuutta tarkastellaan silloin vain lisääntymisen näkökulmasta, elinkelpoisten jälkeläisten tuottamisena. (Juvonen 2016, 30.) Vilkan (2010) mukaan biologinen sukupuoli on geneettisten, anatomisten ja hormonaalisten tekijöiden kokonaisuus. Geneettisesti ihmisen sukusolujen kromosomijakauma on yleensä kaksijakoinen, mutta se voi olla myös jokin tästä kaksijakoisuudesta poikkeava variaatio. Myös hormonien suhteet kehossa vaihtelevat yksilöllisesti ja menevät osittain päällekkäin mies-nainen-luokitusten välillä. (Vilka 2010, 17–18.) Perinteinen kahtiajako miehen ja naisen välillä ei siis ole edes biologisesti yksiselitteinen.

Sosiologisesti tarkasteltuna sukupuolta ei kytketä biologiseen erilaisuuteen, vaan ymmärretään, että sukupuolta tuotetaan kulttuurisesti liittämällä erilaisia rooleja sukupuoliin. Tietyn sosiaalisen roolin mukaisesti käyttäytyvä ihminen tulkitaan tietynlaisen sukupuoliroolin kantajaksi. (Juvonen 2016, 40–41.) Sosiaalinen sukupuoli muodostuu pitkälti kulttuurisesti määräytyvien sukupuoleen sidottujen käyttäytymissäntöjen ja tapakasvatuksen mukaan. Kasvaessaan omassa ympäristössään ja kohdatessaan näitä sääntöjä lapsi valitsee sen, kuinka paljon noudattaa kulttuurin sisäisiä sukupuolirooleja. Sosiaalinen sukupuoli onkin siis yksilöllinen valinta, joka voi myös muuttua tai olla biologisen sukupuolen vastainen. (Vilka 2010, 18–19.) Juvonen ym. (2010, 12–13) yhdistää nämä sukupuolen eri dimensiot yhteiseksi määritelmäksi: sukupuoli on miehiin ja naisiin ja heidän ruumiillisiin eroihinsa liittyvä käsite, joka lisäksi

kattaa myös sosiaalisen sukupuoli-järjestelmän ja sen, miten miehet ja naiset kulttuurisesti nähdään suhteessa toisiinsa.

Lapset ilmentävät vapaissa leikki-tilanteissa omia näkemyksiään sukupuolille sopivista rooleista ja ominaisuuksista ja nämä käsitykset tulevat esille esimerkiksi leikkiroolien valinnassa ja lasten keskusteluissa. Vilkka (2010, 19) korostaa sosiaalisten rakenteiden valtaa ihmisen sukupuoli-identiteetin rakentumisessa. Perheen lisäksi myös varhaiskasvatus, koulu, koulutus ja työelämä muokkaavat käsitystämme omasta ja muiden sukupuolesta (Vilkka 2010, 19). Varhaiskasvatuksessa ja kouluympäristössä toimivat aikuiset ovat esimerkkinä ja tukena lapsen muodostaessa käsitystään sukupuolen ilmenemisen hyväksyttävistä tavoista.

2.1.2 Sukupuoliroolit ja -stereotypiat

Sosiaaliset roolit voivat olla selkeästi sukupuolittuneita, ja silloin ne alkavat helposti myös toistaa itseään ja muuttua sukupuolistereotypioiksi. Stereotyyppiset sukupuoliroolit omaksutaan tyypillisesti jo hyvin varhain ja ne ovat luonteeltaan varsin pysyviä. (Juvonen 2016, 41.) Ylitapio-Mäntylän (2012a, 23) mukaan nämä kaavamaiset käsitykset sukupuolesta näkyvät työelämän jakautumisena naisten hoivatoihin ja miesten tekniikan alan töihin sekä vaikuttavat lasten harrastusten valintoihin.

Vilkan (2010, 132) mukaan kasvattaja vaikuttaa paljon siihen, miten pojat ja tytöt näkevät itsensä ja miten he voivat ilmentää omaa sukupuolisuuttaan. Ylitapio-Mäntylä (2012a, 16) puhuu sukupuoleen kasvattamisesta, joka on hienovaraista ja tiedostamatonta tiettyyn sukupuoleen ohjaamista. Tiedostamattomat stereotyyppiset luokittelut saattavat näkyä arjen toiminnoissa, siinä kuinka lapsille puhutaan tai siinä, kuinka heitä ohjataan ja tuetaan. Turhia sukupuolen perusteella tehtyjä luokitteluja tai esimerkiksi leikkiehdotuksia tulee välttää, ettemme me aikuiset omilla piiloasenteillamme ja oletuksillamme vahvista stereotyyppisiä roolivalintoja. On tärkeää nostaa varhaiskasvatuksessa esiintyviä sukupuolittuneita käytäntöjä esille avoimesti, jotta voidaan ehkäistä erilaisuudesta johtuvaa kiusaamista ja luoda kaikkia arvostavaa ja kunnioittavaa ilmapiiriä varhaiskasvatukseen (Ylitapio-Mäntylä 2012a, 18–19). Tasa-arvoon ja moninaisuuden kunnioittamiseen pyrkivän kasvatuksen mukaisesti aikuisten

tulee myös antaa aktiivisesti malleja ja mahdollisuuksia stereotyyppioita rikkovaan toimintaan.

2.1.3 Sukupuolisensitiivisyys esiopetuksessa

Yhteiskunnan ilmapiirin muutos kohti laajemman sukupuolikäsityksen hyväksymistä ja erilaisten sukupuolivähemmistöjen oikeuksien esille nostamista näkyy selvästi lasten kasvatusta ohjaavissa asiakirjoissa. Esiopetussuunnitelman perusteet (Opetushallitus 2014, 12) asettaa sukupuolten tasavertaisen kohtelun velvoittavaksi lähtökohdaksi opetuksen järjestäjille ja esiopetuksen tavoitteeksi yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistämisen (Opetushallitus 2014, 15). Esiopetussuunnitelman arvoperustassa yhdeksi tärkeäksi periaatteeksi on nostettu lapsen oikeus tehdä valintoja sukupuolesta riippumatta ja henkilöstön tehtäväksi annetaan moninaisuutta kunnioittavan ilmapiirin luominen (Opetushallitus 2014, 15).

Esiopetuksen toimintakulttuurissa tulee jatkuvasti edistää yhdenvertaisuutta ja varmistua siitä, että lapset tulevat kohdelluiksi yhdenvertaisina sukupuolesta riippumatta. Yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista on hyvä työyhteisössä keskustella ja pohtia esimerkiksi sitä, kuinka sukupuolen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä ja toimintatavoissa. Henkilöstön tulisi myös rohkaista lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen liittyviä stereotyyppisiä odotuksia. Vilkan (2010, 131–132) mukaan on tärkeää, että lapsella on ympärillään aikuisia, joiden kanssa voi keskustella sukupuoleen liittyvistä asioista arvottomasti lapsen omaa kokemusta. Lapsi ei valitse omaa sukupuoltaan ja hänellä on oikeus kasvaa oman identiteettinsä mukaiseen sukupuoleen ja seksuaalisuuteen (Vilka 2010, 131–132).

Sukupuolisensitiivisyys on käsite, jota käytetään nykyisin paljon varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen arvoperustasta ja tavoitteista keskusteltaessa. Ylitapio-Mäntylän (2012b, 186) mukaan sukupuolisensitiivinen kasvattaja tunnistaa kulttuurissamme olevat stereotyyppiset ajatusmallit ja pohtii kasvatustoiminnassaan sukupuoleen liittyviä jakoja ja niiden merkitystä lapselle. Vilka (2010, 142) edellyttää tasa-arvoiselta ja yhdenvertaiselta kasvatukselta sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuuden ilmenemisen näkyväksi tekemistä. Sukupuolisensitiivinen kasvatus asettaa kasvattajille tavoitteen luoda

ilmapiiri, jossa lasten on mahdollista kasvaa ymmärtämään ja hyväksymään sukupuolen moninaisuus. Tämä edellyttää kasvattajalta kykyä tunnistaa sekä omassa että lasten vuorovaikutuksessa ilmeneviä sukupuoleen kohdistuvia asenteita ja roolivalintoja. Opettajan vastuulla on luoda luokkaan avoin, keskustelevala ilmapiiri ja ohjata lapsia erilaisuuden ja moninaisuuden kunnioittamiseen.

2.2 Vapaa leikki

2.2.1 Vapaa leikki esiopetuksessa

Varhaiskasvatuksessa leikki nähdään lapselle luonteenomaisena toimintamuotona, jonka mahdollistajina toimivat varhaiskasvatuksen aikuiset. Leikkiessään lapsi myös oppii monenlaisia vuorovaikutuksen taitoja ja jäsentää ympärillään olevaa maailmaa ja todellisuutta. Rutanen pohtii vapaan leikin olemusta ja määrittelyä. Hänen mukaansa vapaa leikki on luovaa ja aikuisten säännöistä ja ohjeista vapaata omaehtoista toimintaa, joka kuitenkin tapahtuu aikuisten antamien ajallisten ja paikallisten rajoitusten sisällä. Aikuisten tehtävänä on myös huolehtia leikin turvallisuudesta ja ohjata leikkiä tarvittaessa. (Rutanen 2009, 210–212.)

Vuorisalon mukaan leikin rakentaminen päiväkodissa on monimutkainen prosessi, jossa leikki-ideasta edetään neuvottelun kautta sisältöjen valintaan ja leikkiympäristön muokkaamiseen. Lasten väliset sosiaaliset suhteet, leikkiyhteisön leikkikulttuuri ja osallistumisen tavat ohjaavat leikkien muodostamista. Leikistä neuvottelu etenee sykleissä, joissa lapset tekevät toisilleen leikkitarjouksia, jotka joko hyväksytään tai hylätään sanallisesti tai toiminnallisesti. Leikin etenemisen kannalta on tärkeää, että leikkijät ovat kiinnostuneita toistensa tarjouksista ja vastavuoroisten hyväksymisten myötä keskinäinen sitoutuminen ja luottamus leikkiin vahvistuvat. (Vuorisalo 2009, 162–164.) Esikoulussa vapaan leikin rakentamisen periaatteet noudattelevat pitkälti päiväkodissa tutuksi tulleita tapoja ja käytänteitä. Toimintaympäristö saattaa kuitenkin asettaa uusia rajoituksia, sillä esikouluympäristöissä leikkivälineitä tai -tiloja ei välttämättä ole tarjolla yhtä paljon kuin varhaiskasvatuksessa. Myös

ohjatun ja tuetun leikin osuus leikkiajasta on pienempi, mikä johtuu osittain jo siitä, ettei aikuisia ole lapsia kohti yhtä paljon kuin varhaiskasvatuksessa.

2.2.2 Sukupuolistereotyytiat lasten leikissä

Pienille lapsille sallitaan enemmän oman sukupuolen odotetusta toiminnasta, kuten leikistä tai pukeutumisesta, poikkeamista. Lasten kasvaessa sukupuoli alkaa rajata valintoja yhä enemmän, ja käsitykset siitä, mitkä leikit tai toimintatavat ovat sopivia tytöille ja mitkä pojille, vahvistuvat. (Ylitapio-Mäntylä 2012c, 73.) Kasvatusympäristön aikuiset saattavat ohjata lapsia sukupuolen mukaisesti erilaisiin leikkeihin. Myös vertaisryhmät vaikuttavat lasten valintoihin ja pienemmät lapset seuraavat isompia lapsia ja ottavat heistä mallia. Totutusta poikkeavan leikkiroolin ottaminen voi myös aiheuttaa ristiriitoja, esimerkiksi pojat eivät välttämättä suostu ottamaan tyttöjä autoleikkiinsä tai pojan aktiivista roolia kotileikissä ei sallita. (Ylitapio-Mäntylä 2012c, 80–81.) On huomattu, että jo hyvin pienestä asti lapset jakautuvat leikkeihin sukupuolen mukaan ja että sukupuoli on ehkä kaikkein selkein valikoitumisperuste leikkiryhmien muodostumisessa. Sukupuoli on siis vahva sosiaalinen kategoria, johon lapset oppivat samaistumaan jo hyvin pieninä ja samaistumisen jälkeen on tärkeää käyttäytyä ryhmän jäsenelle kuuluvalla ”tyttömaisellä” tai ”poikamaisella” tavalla. (Salmivalli 2005, 159–160.)

Lapsen osallisuuden ja aktiivisen toimijuuden nouseminen uusissa opetussuunnitelmissa yhdeksi keskeiseksi periaatteeksi ja tavoitteeksi (kts. Opetushallitus 2014; Opetushallitus 2018) voidaan nähdä leikinvalinnan sukupuolittuneisuuden purkamista edesauttavana tekijänä. Lapsen omien toiveiden ja mielipiteiden kuunteleminen ja huomioon ottaminen on antanut tilaa roolien rikkomiselle ja sukupuolittuneiden käsitysten kyseenalaistamiselle. Kun aikuisen odotetaan olevan avoin lapsen omille näkemyksille, tulkinnoille ja ehdotuksille, joutuu aikuinenkin miettimään reaktioitaan ja niiden taustalla olevia sukupuolittuneita oletuksia sopivista leikeistä. Sukupuolen huomioiminen kasvatustyössä ei ole aikuiselle kuitenkaan itsestään selvää, sillä omassa puheessa ja toiminnassa esiintyviä sukupuolittuneita puheita ja toimintatapoja on vaikea huomata (Ylitapio-Mäntylä 2012c, 71). Siksi sukupuolten tasa-arvoa edistävän toiminnan lisäämistä tulee aktiivisesti reflektoida ja kehittää.

Lapset leikkivät mielellään kotileikkejä ja roolileikkejä, ja usein leikkiin kuuluu myös leikkiroolin sukupuolen valinta. Lasten leikki näyttää usein aikuisten elämän harjoittelulta, ja ympäröivä maailma, oman perheen tavat ja lähiympäristön kulttuuri vaikuttavat lasten näkemyksiin naisten ja miesten rooleista. Näitä käsityksiä testataan leikissä ja harjoitellaan aikuisena elämistä leikin kautta. Tripodin (2014, 17) mukaan oman perheen rakenne ja isän ja äidin rooli perheessä edustavat lapselle sosiaalista kehystä, jota hän on taipuvainen toistamaan myös omassa elämässään. Leikin tukena tai leikissä mukana oleva aikuinen voi omalla esimerkillään ja leikkiä ohjaavilla kommentteillaan tukea leikin sukupuolisensitiivisyyttä ja totutuista leikkiroolinormeista poikkeamista. Sukupuolittunut maailma on aikuisten tuottamaa, eikä lasten oma luovuus ja sallivuus sukupuolten järjestyksissä pääse esille, elleivät aikuiset muuta toimintatapojaan (Ylitapio-Mäntylä 2012c, 72–73).

3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän tutkimuksen tutkimustehtävänä on havainnoida lasten vuorovaikutuksessa esiintyviä sukupuoleen liitettäviä ilmauksia ja sukupuolen mukaan tehtäviä valintoja leikissä ja muussa esikoulutoiminnassa. Tavoitteena on myös kerätä tietoa siitä, esiintyykö esikouluikäisten leikissä ja kielellisessä vuorovaikutuksessa sukupuoleen liittyviä stereotyyppioita ja miten ne ilmenevät lasten toiminnassa ja kielessä.

Lähestyn tutkimustehtävää seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

- 1) Valitsevatko tytöt ja pojat erilaisia leikkejä?
- 2) Millaisia sukupuolirooleja lapset valitsevat kotileikissä?
- 3) Mitä tehtäviä ja rooleja lapset liittävät eri sukupuoliin kotileikissä ja vapaissa keskusteluepisodeissa?
- 4) Miten sukupuolistereotyyppiat näkyvät lasten leikeissä ja puheissa?
- 5) Esiintyykö lasten puheissa ja leikeissä sukupuolten moninaisuuden, moninaiisiin perheisiin tai seksuaalisuuden moninaisuuden viittaavia ilmaisuja?

Ensimmäisellä ja toisella tutkimuskysymyksellä pyrin kartoittamaan lasten kotileikin aikana valitsemien roolien sukupuolisidonnaisuutta ja sitä valitsevatko eri sukupuolen edustajat erilaisia leikkejä ja leikkirooleja. Kysymyksillä 3 ja 4 kartoitetaan sitä, millaisia tehtäviä ja ammatteja lapset liittävät eri sukupuoliin ja onko rooleissa tai lasten muussa vuorovaikutuksessa näkyvissä sukupuolistereotyyppisiä käsityksiä. Kysymyksen 5 avulla selvitetään sitä, esiintyykö tämän esikouluryhmän kielessä ja toiminnassa ilmaisuja, joiden voi

katsoa kertovan lasten tietämyksestä liittyen sukupuolen ja seksuaalisuuden tai perheyksiköiden moninaisuuteen.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Etnografia ja osallistuva havainnointi

Etnografia pyrkii tutkimaan kulttuureita ja niiden toimintaa sekä ihmisiä näiden kulttuurien osana. Tutkimuskohteena on ihmisten toiminnan lisäksi myös ihmisten näkemykset ja tulkinnat omasta ja yhteisön muiden ihmisten toiminnasta kyseisessä yhteisössä sekä ihmisten välinen vuorovaikutus. Etnografisen tutkimuksen kenttänä toimii se yhteisö, jossa tutkimusaineistoa kerätään ja tulkintoja tehdään. (Paloniemi & Collin 2018, 232–233.)

Etnografia on laadullinen tutkimusmenetelmä, jonka tavoitteena on tuoda ilmi yhteisön ajattelu- ja toimintatapoja yhteisön sisältäpäin. Usein tutkija osallistuu etnografisessa tutkimuksessa yhteisön elämään pidemmän aikaa ja on mukana sen arjessa kokonaisvaltaisesti, jotta kokemalla oppiminen mahdollistuu tutkimusprosessin aikana. (Eskola & Suoranta 2014, 106.) Tutkimusta tehdessäni toimin tutkimani esikoululuokan opettajana, joten teen tutkimusta ikään kuin tutkimani yhteisön sisältä käsin, osana tutkimaani yhteisöä ja sen toimintaa. Lappalaisen (Lappalainen ym. 2007, 10) mukaan etnografille on oleellista tutustua itse tutkimuskohteeseensa ja opetella toimimaan sen sosiaalisissa ja kulttuurisissa järjestyksissä. Tutkimustilanteissakin olen ensisijaisesti opettajan roolissa huolehtien heidän päivittäisen arkensa sujumisesta ja toimintansa ohjaamisesta. Etnografisesta lähestymistavasta tekee erityisen juuri ruumiillinen ja emotionaalinen läsnäolo (Lappalainen ym. 2007, 10).

Havainnointimenetelmät luokitellaan usein sen mukaan, kuinka paljon tutkija osallistuu tutkittaviensa elämään. Tarkkaileva havainnointi on tarpeen usein tutkimuksen alkupuolella, kun tutkija pyrkii tutustumaan tutkittaviinsa. Etnografisessa tutkimuksessa on tarpeen tuntea tutkimuskohteensa, sen kieli ja toimintatavat hyvin, ennen kuin havainnointia voi kohdistaa tai miettiä tutkimusongelman selvittämiseksi tarvittavia aktivoinnin tapoja. Kun tutkija pyrkii

havainnoimaan toiminnassa tapahtuvaa vuorovaikutusta ja sen merkityksiä, tarvitaan yhä enemmän osallistumista ja tämä osallistuminen voi auttaa tutkijaa luomaan kokonaiskuvaa tutkimuskohteesta. (Vilkkä 2018.) Grönforsin (2010, 159) mukaan havainnoinnin asteet vaihtelevat totaalista piilohavainnoinnista, jolloin tutkittavat eivät tiedä olevansa havainnoinnin kohteena, totaaliseen osallistuvaan havainnointiin. Täydellinen osallistuminen on suhteellisen harvinainen tutkimuksen muoto, sillä tällöin tutkija on luonnostaan osa tutkimaansa yhteisöä mutta myös havainnointitilanteissa pystynyt häivyttämään tutkijan roolinsa täysin (Grönfors 2010, 161–162).

Esikouluryhmässä opettajana havaintoja tehdessäni eri havainnoinnin asteet vaihtelevat tilanteen mukaan, mutta pääsääntöisesti kyse on nimenomaan osallistuvasta havainnoinnista. Vaikka osa havainnoista tapahtuu todennäköisesti lasten sitä huomaamatta, olen opettajana luokassa koko ajan läsnä ja tällöin läsnäoloni tilanteissa vaikuttaa lasten tekemisiin ja leikitilanteisiin.

4.2 Aineisto

Etnografisesti kerätty havainnointiaineisto on tässä tutkimuksessa kerätty monivaiheisesti ja keräystapoja on useita. Käytän tutkimuksessani aineistona lasten kotileikistä tekemiäni havaintoja, jotka kirjaan leikin aikana nopean kirjaamisen menetelmällä ylös. Leikitilanteiden havaintojen lisäksi aineistona on myös ylös kirjaamiani lasten vuorovaikutustilanteita esikoulupäivän aikana.

Tutkimusta varten kerätyt havainnot on tehty esikoulupäivän aikana ja ne on kirjattu ylös välittömästi havainnon jälkeen tai mahdollisimman pian havainnon tekemisestä. Kahdessa leikkihetkessä käytettiin videointia havainnoinnin tukena, jotta vuorovaikutusta lasten välillä olisi mahdollista analysoida hiukan tarkemmin ja jotta pystyin asettautumaan leikin ajaksi enemmän opettajan rooliin osaksi leikitapahtumaa. Etnografisessa tutkimuksessa etnografian omien käsitteellistysten ja niiden perusteiden sekä luokitusten suhteen tulee olla valppaana koko ajan, kyseenalaistaa omia oletuksiaan ja tietämystään (Hakala & Hynninen 2007, 214). Kirjauksia tehdessäni joudun koko ajan tarkkailemaan myös omaa ymmärrystäni ja oletuksiani käynnissä olevasta tilanteesta ja vuorovaikutuksesta.

Keskusteluepisodi on havainnoitu vuorovaikutustilanne, joka koostuu kahden tai useamman puhujan välisistä toisiinsa liittyvistä puheenvuoroista (episodin käsitettä käyttänyt esimerkiksi Lundán 2009). Esikoulupäivän aikana tapahtuu koko ajan sekä lasten keskinäistä että lasten ja aikuisten välistä vuorovaikutusta. Tutkimusaineiston keruun aikana kuuntelin tätä vuorovaikutusta suunnaten huomiota keskusteluepisodeihin, jotka tuntuivat jollain tavalla liittyvän tutkimusaiheeseen. Valtaosa keskusteluista meni varmasti ohi ja siten keskusteluepisodit edustavat vain näytteitä ja esimerkkejä tutkimukseni aihepiiristä. Keskusteluepisodeja kerätessäni huomasin kuitenkin, että juuri näissä vapaammassa vuorovaikutustilanteissa tulevat helpommin esille lasten käsitykset ja ymmärrys siitä, miten sukupuoli ilmenee heidän lähiympäristössään ja miten se vaikuttaa heidän elämässään. Leikin hierarkisuus ja leikkiroolituksiin liittyvät yhteiset säännöt saattavat estää todelliseen elämään liittyvien tietojen ja käsitysten esilletuloa leikin aikana.

Keskusteluepisodit on kerätty sieltä täältä esikoulupäivän erilaisissa tilanteissa. Tutkimusaineistossa on lasten sekä itseni ja lasten ruokalakeskusteluja, ohjattujen pienryhmätilanteiden aikana käytyjä keskusteluja sekä toiminnan väliin sijoittuvassa siirtymätilanteessa tapahtuneita keskusteluepisodeja. Tutkimustuloksissa käsitellyissä esimerkeissä kaikkien lasten nimet on muutettu henkilöllisyyden suojaamiseksi.

4.3 Analyysimenetelmänä sisällönanalyysi

Analyysin toteutuksessa käytetään aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Tuomen & Sarajärven (2018, 103) mukaan sisällönanalyysiä ei ohjaa mikään selkeä teoria tai epistemologinen lähtökohta, vaan aineistoa lähdetään tarkastelemaan sieltä nousevien kiinnostavien asioiden perusteella. Aineiston tarkastelua ohjaa silti tutkijan oma mielenkiinto ja se, mitä hän on tutkimustehtävään ja tutkimusongelmiksi asettanut. Sisällönanalyysiä voidaan toteuttaa järjestämällä aineistoa luokitellen tai teemoitellen sitä ja mahdollisesti tyytitellen aineisto teemojen sisältä löytyvien yhteisten yleistysten pohjalta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104–107) Pyrin käyttämään analyysimenetelmänä teemoittelua, eli löytämään lasten toiminnasta ja vuorovaikutuksesta esimerkiksi leikkien valintaan, leikissä

tehtyihin toimintoihin sekä esimerkiksi ammatin valintaan liittyviä sukupuolittuneita viittauksia.

Sisällönanalyysi toteutetaan osittain päällekkäin aineiston keruun kanssa ja se jäsentyy siten vähitellen tutkimuksen edetessä. Analyysi etenee lomittain leikkien havainnoinnin ja keskusteluepisodioiden kirjausten kanssa. Kirjaamisen yhteydessä teen kirjausten lomaan myös päiväkirjamerkintöjä tekemiini havaintoihin liittyen ja käyn läpi havainnoituja leikkikertoja ja keskusteluepisodeja säännöllisesti ja mahdollisimman pian niiden tapahduttua.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Havainnoin tutkimuksessani esikouluryhmän lasten toimintaa noin neljän kuukauden ajan. Kirjattuja havaintoja tein muutamista keskusteluepisodeista ja leikinvalintatilanteista sekä kahdeksasta eri kotileikkitilanteesta. Sukupuoli vaikutti leikinvalintaan siten, että lapset valitsivat leikkitovereikseen ensisijaisesti samaa sukupuolta olevia kavereitaan, sekä siten, että pojat ja tytöt valitsivat enimmäkseen erilaisia leikkejä. Esikoulussa oli silti myös leikkejä, joita tytöt ja pojat tekivät yhdessä ja kotileikki oli yksi näistä.

Esikoululaisten leikissä kotileikki oli yksi suosituimpien leikkien joukossa. Kotileikkiin osallistuivat jossain havainnointiajanjakson aikana yhtä lukuun ottamatta kaikki esikouluryhmän lapsista. Varsinaisiin havainnoitaviin leikkihetkiin osallistui 15 lasta. Kotileikin aikana roolijaossa tuli esille vahvasti sukupuoleen sidoksissa olevia toimintatapoja. Perhemallit sitä vastoin muotoutuivat melko monipuolisiksi, mutta varsinaisia heteronormatiivisesta miehen ja naisen parisuhteeseen perustuvasta perhemallista poikkeavia perheitä leikissä ei esiintynyt.

5.1 Sukupuolen vaikutus leikin valintaan

Jokaisen esikoulupäivän aikana oli vapaan leikin hetkiä, jolloin lapset saivat itse valita sekä leikkinsä että leikkikaverinsa. Leikinvalinta suoritettiin seinällä olevien leikinvalintakuvien avulla, siten että opettaja tai avustaja merkitsi kuhunkin leikkikuvaan kyseisen leikin valinneiden lasten nimet. Pyrimme ohjaamaan leikkejä valitessa lapset valitsemaan oman toimintansa nimenomaan valittavan leikin kautta leikkikaverin valinnan sijasta, jotta lapset eivät aina valitsisi täysin samoja parhaita leikkikavereitaan leikkiin, vaan oppisivat leikkimään useampien luokkalaistensa kanssa. Valintatavasta huolimatta jotkut lapset silti usein valitsivat mielikaverinsa kanssa saman leikin, mutta variaatiokin tuli.

Havainnoin leikkien valintaa koko havainnointiajanjakson aikana, mutta tein tarkempaa kirjausta leikkien valinnasta jakson kahden viimeisen kuukauden aikana. Leikinvalinnassa lapset valitsivat mielellään toistuvasti samoja leikkejä, jotka olivat kunkin omia mielileikkejä. Tyttöjen ja poikien leikkivalinnat erosivat toisistaan tiettyjen leikkien kohdalla paljon, mutta oli leikkejä, joita valitsivat sekä tytöt että pojat. Leikinvalintakuvissa olleiden leikkien lisäksi lapset joskus ehdottivat jotain ihan muuta leikkiä ja tilojen sen salliessa nämä toiveet otettiin aina huomioon. Tällaisia omia leikkiehdotuksia olivat esimerkiksi heppaleikki (tytöt), minecraft-roolileikki (pojat), Masked Singer -roolileikki (tyttöjä ja poikia leikissä) ja tasapainorata (useimmiten tytöt).

Leikkejä, joita valittiin toistuvasti lähes joka päivä, olivat kotileikki, legoleikki ja pöytätyöskentely, johon kuuluvat esimerkiksi piirtäminen, maalaaminen ja askartelu. Näiden lisäksi majaleikki, puisilla pikkueläimillä tai roskiskamuilla (Trash Pack -lelut) leikkiminen, autoleikki, Petshopit tai Barbit sekä Lazy- tai Geomax-rakentelu olivat suosittuja. Näistä leikeistä sekä tyttöjä että poikia kiinnostavia leikkejä olivat majaleikki ja kotileikki, Geomax- tai Lazy-rakentelu, roskiskamuilla ja pikkueläimillä leikkiminen ja pöytätyöskentely. Pöytätyöskentelyn valitsivat tytöt poikia useammin ja rakenteluleikkejä tai pikkueläimillä leikkimisen valitsivat pojat tyttöjä useammin.

Legoleikki oli ehkä kaikkein selvimmin lähinnä poikien valitsema sisäleikki. Se ei kuitenkaan kiinnostanut ryhmän kaikkia poikia vaan noin puolta pojista. Legoleikki oli Eliaksen, Lassin ja Villen lempileikki ja myös Aleksin leikki legoilla silloin tällöin (lasten nimet on tässä ja kaikissa esimerkeissä tästä eteenpäin muutettu). Loput pojat sekä Mandi, Sara ja Melissa leikkivät legoilla satunnaisesti. Tytöt eivät leikkineet legoilla keskenään, vaan legoleikin valitsi joskus joku tytöistä halutessaan leikkikaveriksi tietyn pojan, jonka kanssa oli yleensä jo etukäteen sovittu yhteisleikistä. Legoleikin lisäksi myös autoleikki oli lähinnä poikien valitsema leikki. Myös autoleikkiin osallistui joku tytöistä jakson aikana pari kertaa.

Selkeitä vain tyttöjen valitsemia leikkejä olivat Petshopit ja Barbit, joita pojat tuntuivat jopa karttavan. Näiden leikkien profiloituminen tyttöleikeiksi tuli ilmi myös erään leikkihetken alussa virinneestä keskustelusta.

Aleksi on mennyt leikkimään perimmäiseen leikkihuoneeseen, jossa on myös barbileikkinurkkaus. Hän on aloitellut leikkiä kahden tytön kanssa, jotka valitsivat barbileikin leikikseen ja Aleksi on halunnut mennä heidän mukaansa. Kotileikissä olevat kaksi poikaa ovat huomanneet Aleksin menneen barbileikkipaikalle ja kiusoitelleet Aleksia siitä, että tämä on mennyt barbileikkiin. Tässä tilanteessa Aleksi tulee kertomaan minulle, että pojat kiusaavat häntä, koska hän meni barbileikkiin. Aleksi vaikuttaa loukkaantuneelta ja samalla kun hän puolustelee, ettei aikonut edes leikkiä barbeilla, hän kuitenkin myös huomauttaa minulle, että eihän siitä saa kiusata, vaikka menisikin. Menen poikien kanssa selvittämään tapausta ja juttelemme lyhyesti siitä, että ihan kaikki voivat leikkiä mitä leikkiä tahansa ja ettei mikään leikki ole pelkkien tyttöjen tai poikien leikki. Sovimme myös, ettei kiusata ketään, vaikka tämä haluaisi leikkiä jotain sellaista, mikä itseä ei kiinnosta. (Keskusteluepisodi 5 10.2.2021)

Eräänä toisena leikkikertana Miro halusi leikkiä nimenomaan Saran kanssa, ja koska Sara oli jo mennyt yksin leikkimään barbeilla, liittyi Miro hetkeksi seuraan ja valitsi itselleen poikabarbin leikkiin. En ikävä kyllä ehtinyt juuri tuolla kerralla havainnoida tätä leikkiä läheltä, ja noin kymmenen minuutin päästä huomasinkin, että Miro oli hakenut barbileikin viereen dinosaurukset ja leikki nyt niillä. Sara jatkoi barbeilla leikkimistä, mutta lasten leikit olivat jollain tapaa yhteydessä ja lapset näyttivät käyvän vuoropuhelua leikin yhteisestä juonesta.

Petshop-leikki oli myös selkeä tyttöjen leikki ja tähän leikkiin pojat eivät koskaan halunneet liittyä, vaikka sitä joskus myös joillekin pojille ehdotin. Petshop-leikkiä leikittiin useimmiten jollain pöytätasolla, johon rakennettiin 3–4 Petshop-asumusta. Parilla kerralla kävi niin, että ihan vieressä villieläinfiguureilla leikkivät pojat keksivät yhteisleikin Petshop-leikkijöiden kanssa. Pojat eivät kuitenkaan halunneet itse Petshop-hahmoja leikittäväkseen vaan pitäytyivät villieläinfiguureissa.

Leikkejä, joihin tytöt ja pojat osallistuivat yhdessä olivat useimmiten majaleikki ja kotileikki. Myös pöytätouhuissa pojat ja tytöt askartelivat ja piirtelivät samoissa pöydissä, eivätkä jakautuneet sukupuolen mukaan eri työpisteisiin. Osittain tämä yhdessä tekeminen johtui aikuisen aloitteesta, sillä esimerkiksi maalausta tai askartelua haluavat ohjattiin samojen pöytien ääreen, joihin sitten aseteltiin tarvittavat suojaukset ja tarvikkeet. Ryhmän esikoululaiset ovat toisaalta myös tottuneet tekemään töitä pöytäryhmissä, joissa on sekaisin tyttöjä ja poikia. Lisäksi ryhmässä on hyviä, pitkäaikaisia tyttöjen ja poikien välisiä kaveruussuhteita, mikä näkyy tyttöjen ja poikien yhteisleikeissä.

Kotileikki oli selkeästi tiettyjen lasten mielileikki, ja tässä lapsiryhmässä oli enimmäkseen tyttöjä, mutta myös muutama poika valitsi usein juuri kotileikin tai majaleikin itselleen. Nämä molemmat leikit ovat roolileikkejä, joihin saatettiin tulla leikkimään paitsi ihmisiä myös eläinhahmoja. Kotileikissä lasten roolit valikoituivat sukupuolen mukaisesti, eikä hyppäyksiä omasta sukupuolesta leikkiroolissakaan tehty. Eläinhahmoja valitsivat roolikseen sekä tytöt että pojat ja silloin sukupuolta ei mainittu ollenkaan. Kotileikin sukupuolen valinta tuli ilmi perhenimityksissä, joita olivat äiti, isä, isosisko, pikkusisko, isovelji ja pikkuvelji. Vauvan sukupuoli jäi leikin alussa yleensä määrittämättä, vauva oli vain vauva. Leikkinimiä ei yleensä valittu vaan käytettiin joko roolinimeä, kuten äiti tai vauva, tai lasten omia nimiä puhuteltaessa.

Majaleikissä saattoi asustella jonain päivänä leopardiperhe ja toisena päivänä maja oli kissojen ja koirien yhteinen asumus, joskus siellä taas oli kaveruksia, jotka hoivailivat kukin omaa lelueläintään. Majaleikkitalaan suunniteltiin parilla kerralla myös taisteluleikkejä, joissa hahmot oli usein lainattu joko jostain pelistä (esim. Minecraft) tai lapsille tutusta televisiosarjasta (Lego Ninjago ym.). Taisteluleikkien on perinteisesti ajateltu olevan lähinnä poikien mielileikkejä, mutta näihin majaleikkitalan väijytys- ja taisteluepisodeihin osallistui sekä poikia että tyttöjä. Usein leikkien roolitus oli hieman sukupuolittuneesti valikoitunut, esimerkiksi niin, että pojat olivat leikin saalistajia ja tytöt esimerkiksi eläimiä, joita ajettiin takaa.

5.2 Kotileikin roolivalintojen sukupuolisuus ja perhemallit

Kotileikin valinneet lapset aloittivat leikin tyypillisesti hyvin suoraviivaisesti ilmoittamalla kanssalleikkijöilleen, minkä leikkiroolin halusivat leikissä ottaa. Nämä leikkiroolien valinnat aiheuttivat harvoin eripuraa ja leikin toimintatapana näyttikin olevan se, että jokainen saa olla mitä haluaa. Kotileikissä mukana olevan perheen sukupuolijakauma valikoitui suoraan sen mukaan, ketä leikkiin oli tullut mukaan ja esimerkiksi sitä, että tyttö esittäisi isää tai poika tyttäätä leikissä, ei esiintynyt tutkimuskohteena olevan esikouluryhmän leikissä kertaakaan.

Joskus yhteisleikki ei meinannut lähteä käyntiin, kun leikkijöiden valitsemat roolit eivät oikein istuneet samaan leikkiin.

Roosa järjesteeleee tavaroita hyllyyn toisella puolen huonetta ja on hakenut jo vauvanuken. Taika leikkii myös astioilla ilmeisesti kokkailua aloitellen. Miro istuu lattialla risti-istunnassa ja kuuntelee tyttöjen keskustelua. Kuulen Liisan puhuvan liriksen ja Ellin kanssa jotain vampyyreista ja kysyn heiltä kaikilta, että minkälaiset roolit heillä nyt onkaan leikissä. Selviää, että Liisa, liris ja Elli ovat suunnitelleet leikkivänsä vampyyreitä, mutta Roosaa ja Miron tai Roopen rooleista heillä ei ole mitään mielipidettä. Lapset eivät ole keskustelleet yhdessä rooleista, vaan kolmen tytön ryhmä on suunnitellut omaa leikkiään kotileikkihuoneeseen, eikä keskusteluun ole otettu mukaan Roosaa, Taikaa tai Miroa. (Leikki 7)

Äskeisen leikin yhteissävel ei löytynyt vasta kun leikin loppuvaiheessa, kun rooleja muokattiin vielä niin, että perheessä olikin äidin ja siskon lisäksi lemmikkeinä koiria, joita sitten hoidettiin. Leikkiin ilmoittautuneet pojat eivät ottaneet aktiivisesti osaa leikkivalintoihin, eivätkä halunneet olla perheen miespuolisia jäseniä, joten leikin perheessä ei ollut miehiä ollenkaan. Isän puuttuminen ei kuitenkaan ollut lapsille mikään ongelma, vaan perhe muodostui niistä rooleista, joita leikkijät valitsivat.

TAULUKKO 1. . Leikkieroolien jakautuminen leikkikerroilla

Leikissä pelkkiä tyttöjä:			
<i>yht.</i>	Roolit eri leikkikerroilla		
4	äiti, isosisko, kissa/sisko, isosisko 2		leikki 3
5	äiti, isosisko/koira, isosisko, vauva ja koira		leikki 8
Leikissä tyttöjä ja poikia:			
<i>yht.</i>	Poikien roolit leikissä	Tyttöjen roolit leikissä	
4	isä ja koira	äiti ja kissa	leikki 2
5	kissa	äiti, 3 tytärtä, joista 1 vauva	leikki 4
5	isä ja koira	äiti, isosisko ja kissa	leikki 1
5	isovelii, kissa/pikkuveli	2 isosiskoa ja vauva	leikki 5
5	isä, isovelii, ”pomo/kaveri”	äiti ja koira	leikki 6
5 + 2	koira/veli ja naapuri	äiti, isosisko -> koira, vauva1 -> isosisko, vauva2 -> koira, vauva3 -> koira	leikki 7

Oheisesta taulukosta näkyvät lasten tekemät roolivalinnat eri leikkikerroilla. Tyypillisessä eskareiden leikissä joku leikkijöistä valitsi äidin roolin ja muut lapset sukupuolensa mukaan joko siskon, veljen tai isän roolin (nimityksillä sisko ja veli viitattiin perheen lapsiin). Hyvin usein perheessä oli myös lemmikkejä, joiden rooleja valitsivat sekä tytöt että pojat. Vauvan roolin valitsi useimmiten joku tytöistä, tai sitten vauvana käytettiin vauvanukkeja.

Tytöt valitsivat roolikseen kotileikissä joko äidin, tyttären, vauvan tai lemmikin (kissa tai koira) roolin. Äidin roolin valitsi usein sama tyttö. Pojat valitsivat joko isän, isoveljen tai pikkuveljen, lemmikkieläimen (kissa tai koira) tai perheen naapurin tai ystävän roolin. Vauvan roolia pojat eivät havainnointijakson aikana valinneet. Omasta biologisesta sukupuolesta ei leikissä luovuttu, ja lapset tuntuivat tekevän roolivalinnat juuri sen mukaan, mikä heitä itseään eniten kiinnosti ja miellytti ja mikä oli tuttua.

Eräässä leikissä (leikki 3) Roosa oli valinnut olevansa äiti (rooli, jonka Roosa useimmiten valitsi) ja Taika isosisko. Taika oli usein kotileikissä hyvin touhukas ruoka- ja keittiötöissä, kun taas Roosa keskittyi enemmän vauvan hoitoon. Tässä leikissä oli mukana myös Helmi, joka hoivaili enimmäkseen omaa leikkikissaansa, eikä tehnyt kodin töitä muiden mukana juurikaan. Taika oli isosiskona oikeastaan enemmän vastuussa kodin töistä kuin perheen äiti, joka vauvanuken hoitamisen ohessa lähinnä järjesteli juhlia ja teki välillä ilmeisesti töitä tietokoneella sohvalla istuen. Myös leikissä 8 Roosa oli valinnut äidin roolin ja Liisa puolestaan isosiskon roolin. Tässä leikissä Iiris oli vauva ja Liisa isosiskona hoivaili vauvaa ja leikki ja touhusi hänen kanssaan. Roosa äitinä huolehti lähinnä keittäaskareista ja kävi välillä kaupassa myyjän roolissa. Kotileikin tehtävien jako noudatteli lasten omia toiveita ja aloitteita, eikä niinkään vaikkapa perheen roolien stereotyyppistä tehtävien jakoa.

Yhdellä leikkikerralla (leikki 5) leikissä oli mukana kaksi poikaa ja kolme tyttöä, ja tällöinkin roolit olivat jakautuneet sukupuolten ja lasten omien ehdotusten mukaisesti: Alekski oli isovelji, Mandi isosisko (joka myös synnytti vauvan leikin alussa), Miro on kissa, Elli toinen isosisko ja Liisa Mandin vauva. Isoveli Aleksilla oli leikkiä eniten johdatteleva rooli ja hän tuntuikin olevan perheen pää. Alekski myös selitti vanhempien poissaolon keksimällä juonen siitä, että perheen vanhemmat olivat jo aikoja sitten kuolleet ja siksi hän ja siskot huolehtivat perheestä. Alekski oli myös jo täysi-ikäinen, kuten Mandi ja Ellikin, joka

oli saamassa juuri auton. Perheeseen tuleva vauva syntyi Mandille, mutta oli Aleksin mukaan heidän kaikkien, koska he olivat perhe.

Aleksi kertoo minulle, että isosisko huolehtii vauvasta eniten. Liisa (vauva) huomauttaa siihen syyksi, että ”Niin, kun se synnytti tämän”. Aleksi tarkentaa käsitystäni perheen rooleista ja vauvan asemasta kuitenkin seuraavasti: ”Eiku, se on näitten kaikkien vauva, kun nää on perhe, mutta isosisko hoitaa sitä eniten”.
(Leikki 5, 16.2.2021)

Joustavat perhemallit syntyivät eskareiden leikissä leikkijöiden vapaan valinnan tuloksena ja olivat tämän takia melko monimuotoisia. Yleisin perhemalli kotileikissä havaintojakson aikana oli äidin ja hänen lastensa sekä kodin lemmikkien muodostama perhe. Vaikka yksinhuoltajuus siis näyttäytyikin leikkiperheissä yleisenä perhemuotona, ei yksinhuoltajuutta sinänsä kommentoitu mitenkään. Leikkiperheiden yksinhuoltajuus oli siis leikkiroolien valinnasta aiheutuva asiointi. Kodintöistä huolehtivat yleisesti äidin lisäksi myös isommat perheen lapset, yleensä työt.

Perhemallit nojasivat perinteiseen yhden äidin ja yhden isän ja lasten muodostamaan ydinperheeseen, eikä esimerkiksi sateenkaariperheitä esiintynyt leikeissä. Isän puuttuminen oli leikeissä melko yleistä, sillä leikeissä oli enemmän tyttöjä kuin poikia, eivätkä mukaan tulleet pojat aina halunneet olla isän roolissa. Isän tai äidin puuttuminen ei ollut leikissä ongelma, vaan perheen muodostivat kulloinkin mukaan tulleet leikkijät ja heidän valitsemansa leikkiroolit. Vain kahdella havaintoleikkikerralla isän puuttuminen leikistä selitettiin jollain tavoin, leikissä 4 lapset kertoivat isän ja äidin eronneen ja leikissä 5 isän kerrottiin kuolleen.

5.3 Kotileikin sukupuolittuneet tehtävät

5.3.1 Kotitöiden jakautuminen

Yli puolessa tarkkailluista kotileikkitilanteista oli mukana sekä tyttöjä että poikia. Kotitöistä valtaosa jäi tyttöjen hoidettavaksi ja leikkiperheiden äidit ja isosiskot huolehtivat yleensä ruuanlaittoon, lasten hoitoon ja kodin järjestelyihin sekä siivoamiseen liittyvistä tehtävistä. Kotia leikkineet tytöt huolehtivat kotitöistä aktiivisesti ollessaan joko äidin tai isosiskon roolissa, mutta välillä leikissä oli myös hieman vähemmän kotitöitä hoitavia tyttöjä. Nämä tytöt olivat joko vauvan

tai lemmikin roolissa ja joskus myös sellaisen siskon roolissa, joka lähinnä huolehti omasta lemmikistään.

Kotileikkien isille ja isoveljille kotityöt eivät maistuneet yhtä paljon kuin naispuolisille perheen jäsenille. Isä saattoi olla joko passiivinen sohvalla löhöilijä (leikki 1) tai sitten hän keskittyi lähinnä omien mielenkiinnon kohteidensa tekemiseen (pelaamisen opettaminen ja pelaaminen leikissä 2, armeija ja sotiminen leikissä 5 tai kodin ulkopuolisten töiden teko leikissä 6). Joskus perheen isä osallistui lemmikin pajaamiseen ja ulkoiluttamiseen (leikki 2). Leikissä 5 perheen isovelji otti selvästi leikin juonen ohjailijan ja perheen pään aseman ja huolehti perheen ruokahuollosta ja perheenjäsenten kuljetuksesta paikasta toiseen. Vauvan hoitamisen isovelji kertoi kuitenkin kuuluvan vauvan synnyttäneen isosiskon tehtäviin.

Lasten hoito tuntui näissä kotileikkiepisodeissa olevan täysin perheen naisten valtakuntaa, eivätkä miespuoliset jäsenet siihen puuttuneet mitenkään. Lasten hoitamiseen liitettiin monipuolisesti erilaisia tehtäviä, joista huolehtivat äiti ja perheen isosiskot. Vauvaa syötettiin, puettiin, nukutettiin, pajailtiin ja pestiin ja vauvanhoito olikin vahvasti mukana kaikissa leikeissä. Vauvan roolissa oli leikeissä joko yksi tytöistä tai sitten hoidettiin nukkevauvoja. Isät tai isoveljet eivät juurikaan kiinnittäneet huomiota tai osallistuneet vauvan hoitoon. Synnytykseen viemisen pojat olivat kuitenkin selvästi omaksuneet kuuluvan miehen rooliin ja sekä Elias (leikki 6) että Aleks (leikki 5) tarjoutuivat viemään synnyttävää äitiä synnytyssairaalaan.

Kodissa tehtävien toimintojen jako eri sukupuolten kesken osoittautui kotileikeissä varsin stereotyyppiseksi. Lasten valinnat tehtävien suhteen tuntuivat toisaalta myös kumpuavan heidän omista mielitekemisistään ja siitä, mitä he kokivat olennaisiksi roolissa suoritettaviksi tehtäviksi. Ylitapio-Mäntylän (2012c, 80–81) mukaan moninaisuuden tuominen leikki-tilanteisiin voi olla haastavaa, sillä tyttöjen ja poikien leikkierot tuntuvat usein sekä aikuisista että lapsista itsestäänselviltä ja vertaisryhmän reaktiot ja toiminta vielä vahvistavat näitä käsityksiä. Ympäristössä nähtyjä rooleja toisinnetaan ja samalla luodaan yhteistä kokemusta naisena ja miehenä olemisesta.

5.3.2 Kodin ulkopuolella tehtävät työt

Suosituin ammattitehtävä, mitä kotileikissä mukana olevat lapset liittivät leikkeihinsä oli ”kaupan myyjän” työ. Tämä johtui varmasti suureksi osaksi siitä, että olimme juuri järjestelleet kauppaleikkiä kotileikin toiselle sivustalle ja esikouluun oli saapunut myös uusi leikkikassakone, joka selvästi houkutti lapsia ostosleikkeihin. Kaupan myyjän tehtävissä halusivat olla sekä tytöt että pojat ja myös ostoksia tekivät molemmat sukupuolet yhtä mielisesti.

Ostaminen ja myyminen liitettiin kotileikin juoneen monella eri tavoin. Kaupassa käytiin töissä kodin ulkopuolella ja kaupasta käytiin hankkimassa tarvikkeita ruuanlaittoon, vauvan hoitoon sekä juhlien järjestämiseen. Myös vaatteita, leluja ja lahjoja käytiin ostamassa kotileikin yhteydessä.

Perheen äiti keskittyi yleensä leikissä kodin hoitamiseen ja varsinkin vauvanhoitoon. Välillä hän saattoi kuitenkin käydä töissä myös kaupassa (esim. leikit 1 ja 8) tai hypätä kesken leikin eläinlääkärin hommiin leikin juonen niin vaatiessa (leikki 2). Leikissä 3 äiti teki välillä etätöitä tietokoneella ja leikeissä 3 ja 4 äidillä oli myös päävastuu juhlien organisoimisesta ja järjestämisestä. Perheen isosisko saattoi myös työskennellä välillä kaupan myyjänä, mutta enimmäkseen hänenkin tehtävänsä liittyivät kodin ja lemmikkien hoitamiseen.

Kotileikin pojilla oli kotileikissä tyttöjä useammin kodin ulkopuolisia työrooleja. Isoveli kävi armeijassa ja sotimassa (leikki 5) ja sekä isä että isoveri toimivat ravintolan kokkeina (leikki 6). Kodin ulkopuolisen työn ja toiminnan jälkeen kotiin palaavat miehet lepäsivät sohvalla työpäivän jälkeen (leikki 6). Poikien tehtävät kotileikissä muuttuivat välillä myös kotileikkiä rikkoviksi, sillä esimerkiksi leikissä 6 pojat (leikin isoveri ja tämän ystävä) innostuivat yöllisestä ryöstötapahtumasta niin paljon, että siirtyivät kokonaan leikkimään kotileikin ohessa pankkiryöstäjiä ja alkoivat suunnitella ja toteuttaa ryöstöretkiä. Leikissä 2 poikien kotona toteuttama peliharrastus aiheutti hieman samanlaisen leikkiä rikkovan elementin, kun pojat (perheen isä ja koira) innostuivat esittämään leikkimänsä konsolipelin hahmoja ja varsinainen kotileikkijuoni unohtui kokonaan.

5.4 Sukupuolistereotyytiat leikissä ja lasten keskusteluissa

Stereotyyppisiä mies- ja naisrooleja vahvistavia roolivalintoja esiintyi leikeissä melko paljon. Kodin hoitoon ja varsinkin vauvojen hoitamiseen liittyvät tehtävät kuuluivat esikoululaisten kotileikissä pääsääntöisesti naisten vastuulle. Sellaisia kotitöitä, joihin kotileikin pojat jonkin verran ottivat osaa, olivat ruuan laitto ja lemmikkien pajoitus ja ulkoilutus. Nämä osallistumiskerrat olivat yksittäisiä lyhyitä tapahtumia, eikä kotitöiden teko näyttänyt kuuluvan kotileikin roolituksissa ajateltuihin miesten tehtäviin.

Sotaleikit ovat perinteisesti kuuluneet poikien mielileikkeihin ja myös kotileikissä sotiminen ja armeijassa käyminen esiintyivät poikien valitsemina tehtävärooleina (leikki 5). Armeijan käymistä sivuttiin myös eräässä keskusteluepisodissa, jossa pohdittiin tyttöjen mahdollisuutta käydä armeija.

Keskustelemme Liisan kanssa ruokalassa ja Liisa kertoo tyttöjenkin voivan mennä armeijaan. Liisan äiti on kertonut hänelle, että tyttöjen pitää leikata hiuksensa eivätkä he saa käyttää meikkiä, ja hän haluaa minulta vahvistuksen asiaan. Kerron Liisalle, että käsittääkseni armeijassa ei tosiaankaan saa meikata ainakaan kovin paljon, mutta hiusten leikkaamisesta ihan lyhyeksi en kuitenkaan ole varma. Liisa miettii hetken asiaa ja sanoo vielä hieman kysyen, että ei siis saa meikata. Sanon Liisalle, että sääntö koskee varmaankin kaikkia, että eivät pojatkaan saa kovin vahvasti meikata armeijassa. (Keskusteluepisodi 6, 17.2.2021)

Edellisen päivän leikki, jossa Aleks on käynyt armeijassa, on ilmeisesti herättänyt Liisan mielenkiinnon ja kotona on saatettu keskustella asiasta vielä lisää. Liisaa tuntuu kiinnostavan asia paljon ja hän kertoo, ettei vielä itse tiedä, meneekö myöhemmin armeijaan.

Eräässä ruokalakeskustelussa (Keskusteluepisodi 1, 30.11.2020) tuli ilmi naisten ja miesten ammatilliseen valikoitumiseen liittyvä stereotypia. Halloweenjuhlaa edeltävänä perjantaina saivat kaikki pukeutua naamiaisasuun ja koulunkäynninavustaja Aija (nimi muutettu) oli pukeutunut hajamieliseksi hiukan hulluksi professoriksi, joka oli asusta päätellen juuri räjäyttänyt laboratorionsa. Aijan saavuttua ruokasaliin hän kävi esittelemässä itsensä myös esikoulun lapsille ja kertoi olevansa professori ja tekevänsä laboratoriatutkimuksia. Aleks huomautti tällöin hyvin kuuluvaan ääneen, ettei nainen voi olla professori. Aloimme Aijan kanssa molemmat vakuutella vuoron perään Aleksille, että tottakai voi olla, onhan meillä naispresidenttikin ja hetken päästä Aleks jo itsekin hieman

naurahteli mutta piti kiinni omasta mielipiteestään professorin miessukupuolisuudesta. Tässä keskustelun vaiheessa näytti kuitenkin jo hiukan siltä, että Alekski väitti meille vastaan leikillään, eikä todellisuudessa ollut kovin vahvasti mielipiteensä takana.

Kerran ollessamme taas ruokalassa syömässä istuin Taikaa vastapäätä ja hän kiinnitti huomioni erääseen vanhempaan ylemällä luokalla olevaan tuntemaansa tyttöön (Keskusteluepisodi 7, 24.2.2021). Taikan mukaan tämä kyseinen tyttö näytti nyt pojalta, koska oli leikannut hiuksensa ihan lyhyiksi. Keskustelimme tyttöjen ja poikien hiusten pituudesta jonkin aikaa ja keskustelumme aikana Taika kertoi ihmettelevään sävyyn myös siitä, kuinka heillä kotona oli kerran käynyt vieraina pariskunta, jossa miehellä oli todella pitkät hiukset ja naisen hiukset olivat olleet hyvin lyhyet. Yhdessä kartoitimme koulussamme olevia lapsia ja huomasimme, että sekä tytöillä että pojilla voi olla lyhyet tai pitkät hiukset, eikä se kerro mitään siitä, kumpaa sukupuolta on. Keskustelusta huolimatta Taika oli edelleen sitä mieltä, että hänen alussa osoittamansa tyttö oli nyt silti ihan pojan näköinen.

Lasten leikeissä tai puheissa ei havainnointiaikana tullut esille monia suoraan ilmaistuja sukupuolisidonnaisia käsityksiä edellä mainittuja muutamaa esimerkkiä lukuun ottamatta. Silti lasten leikeissä esille tulleet roolivalinnat noudattivat usein jopa stereotyyppistä jakoa miehille tai naisille kuuluviin töihin tai heidän rooliinsa perheessä. Tasa-arvobarometrissä vuodelta 2017 (Sosiaali- ja terveysministeriö 2018, 96) todetaan, että monet perheen sisäiset tehtävät jakautuvat yhä edelleen naisille ja miehille tyypillisinä pidettyihin töihin. Naiset hoitavat suurimman osan lastenhoitoon, pyykinpesuun, silitykseen ja ruoanlaittoon liittyvistä töistä, kun taas miehet keskittyvät erilaisiin huolto- ja korjaustöihin. Ostosten teko, pihatyöt ja lemmikkien hoito ovat jo sen sijaan tasaisemmin molempien sukupuolten hoitamia tehtäviä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2018, 97–98, 101–102.) Esikoululaisten kotileikin sukupuolittuneet tehtäväjaot noudattelivat melko pitkälti Tasa-arvobarometrin antamaa kuvaa suomalaisen perheen työnjaosta. Leikeissä esiintyvät sukupuoliroolit toisintavat havaittuja ja koettuja, usein ääneen lausumattomia käsityksiä siitä, mitä on olla nainen tai mies, ja leikkiroolien sukupuolittuminen puolestaan saattaa vahvistaa perinteisiä stereotypioita.

5.5 Stereotyyppien rikkominen ja moninaisuuden huomaaminen

Kotileikkien roolivalinnat näyttivät noudattavan lasten omia käsityksiä sukupuolestaan, eikä sukupuolen vastaisia roolivalintoja leikissä tehty. Myöskään sateenkaariperheiden tai muiden heteronormatiivisesta lähtökohtaisesti kahden vanhemman perhemallista poikkeavien perheiden mahdollisuutta ei tullut puheeksi leikkien aikana. Erään tunnetuokion aikana käytin kuvitteellista kotileikissä esille tullutta ristiriitaa keskustelun avaajana ja tässä keskusteluepisodissa tuli esille samaa sukupuolta olevien parisuhde ja vanhemmuus seuraavalla tavalla.

Näytän tunnetuokiolla piirroskuvaa, jossa leikkikaverusten Ralf ja Leevi välillä on ilmeistä päätellen riitaa. Minä: ”Tää Ralf haluais ehdottomasti olla isä ja se ehdottaakin Lennille, että tämä voi olla vaikka isovelji tai vaikka lemmikkikoira. Lenni haluaisi myös olla isä.” Joku lapsista ehdottaa, että Ralf on saanu olla isä melkein aina, joten Lennikin voisi välillä olla ja minä nyökyttelen ehdotukselle. Minä: ”Miten tää riita nyt voitais ratkaista? Onko teillä jotain ehdotuksia Ralfille ja Lennille?” Elias: ”Minusta ne vois kyllä olla molemmat isiä. Kyllä voi olla molemmatkin isiä? ” Elias katsoo minuun kysyvästi ja kohottaa kulmiaan. Minä: ”Niin, se on kyllä totta. Ihan hyvin voisi molemmat olla isiä, miksipä ei?” Muut lapset alkavat jo ehdotella muita ratkaisuja, eikä kukaan sen enempää kiinnitä huomiota ensimmäiseen ehdotukseen. Se ei myöskään herätä vastalauseita, vaan hyväksytään ehdotukseksi muiden joukossa. (Keskusteluepisodi 3, 28.1.2021)

Armeijan käymisestä kiinnostunut Liisa on myös eräässä keskusteluepisodissa tuonut ilmi huomioitaan sukupuolirooleihin liittyvistä stereotyyppioista ja jaoista, sillä keskusteluepisodissa 2 hän kyseenalaisti *tiedemies*-ammattinimekkeen käytön mieheen viittaavan liitteen vuoksi ja ehdotti nimikkeeseen myös naispuolista *tiedetyttö* vaihtoehtoa.

Minä: Eiks me kaikki olla vähän niinku nyt tiedemiehiä?
Liisa: Miten niin tiedemiehiä? Minä oon ainakin tiedetyttö!
Avustaja: Tiedehenkilö [vois olla]
Minä: Ai niin, sää ajattelet, ettet oo tiedemies. Tiiättekö, nyt onkin paljon muutettu noita ammattien nimiä, sellaisia, joissa on mies-pääte.
Avustaja: (*painokkaasti*) tiedehenkilö?
Minä (*käännän kysymyksen lapselle*): Mitä sinä Liisa ite ajattelisit. Jos se ammatti ei oliskaan tiedemies, niin mikä vois olla hyvä ammattinimi sitten. Oltaisko me kaikki vaan esim. tutkijoita, vai mikä olis susta hyvä?
Liisa: Eiku olis tiedemiehiä ja sitten olis tiedetyttöjä.
(Keskusteluepisodi 2, 26.1.2021)

Keskustelussa sekä minä että mukana ollut avustaja yritämme johdatella Liisaa ehkä keksimään tai hyväksymään eri sukupuolille jonkin yhteisen ammattinimikkeen, joka ei erottelisi sukupuolia toisistaan, mutta Liisalle näyttää olevan tärkeämpää se, ettei hänestä tyttönä käytetä *tiedemies*-nimitystä.

Havainnointiajanjakson aikana tehdyt leikinvalinnat vahvistivat näkemystä siitä, että lapset valitsevat usein samoja mielileikkejään ja että leikit ovat jossain määrin sukupuolittuneita. Erään leikinvalinnan jälkeen Alekski tuli luokseni hyvin loukkaantuneen näköisenä kertomaan omasta hieman totutusta poikenneesta leikkivalinnastaan, joka oli aiheuttanut kavereissa ihmetystä.

Alekski on mennyt leikkimään perimmäiseen leikkihuoneeseen, jossa on myös barbileikkinurkkaus. Hän on aloitellut leikkiä kahden tytön kanssa, jotka valitsivat barbileikin leikkikseen ja Alekski on halunnut mennä heidän mukaansa. Kotileikissä olevat kaksi poikaa ovat huomanneet Aleksin menneen barbileikkipaikalle ja kiusoitelleet Aleksia siitä, että tämä on mennyt barbileikkiin. Tässä tilanteessa Alekski tulee kertomaan minulle, että pojat kiusaavat häntä, koska hän meni barbileikkiin. Alekski vaikuttaa loukkaantuneelta. Alekski selittää, ettei hän edes ollut menossa leikkimään barbeilla. Hän sanoo kuitenkin, että ei siitä silti saisi kiusata vaikka hän menisikin. Lähdän Aleksin kanssa käymään poikien luona ja juttelemme siitä, kuinka Aleksille tuli paha mieli. Puhun poikien kanssa myös siitä, että kuka tahansa saa leikkiä mitä leikkiä tahansa ja ettei mikään leikki ole pelkkien tyttöjen tai poikien leikki. Sovimme myös, ettei kiusata ketään, vaikka joku haluaisi leikkiä jotain sellaista, mikä itseä ei kiinnosta tai jota ei itse leikkisi.

(Keskusteluepisodi 5, 10.2.2021)

Esikouluryhmässämme on muutamilla lapsilla varsin pitkäaikaiset kavaruussuhteet ja muutamilla lapsilla on jo ennen esikoulua muodostunut mielipide tulevaisuuden puolisostaan. Esikoulussa onkin muutama ”pari”, jotka avoimesti kertovat sekä muille lapsille että aikuisille menevänsä isona naimisiin keskenään. Seurustelun ja parisuhteen leikkiminen kuuluu monesti lasten elämään, tosin tässä esikouluryhmässä nämä leikkisuhteet ovat kokemukseni perusteella hieman yleistä tyttöystävä/poikaystävä-leikkiä vahvempia sekä pituutensa että leikin molemminpuolisen hyväksymisen takia. Keskusteluissa näiden pariskuntia leikkivien lasten kanssa on käynyt ilmi, että lapset liittyvät parisuhteeseen ainakin yhdessä asumisen ja yhteiset lapset.

Eräässä keskustelussa pohdimme Villen kanssa naimisiinmenon laillisuuteen ja parin valintaan liittyviä seikkoja.

Ville kertoo, että voi mennä naimisiin erään luokkakaverinsa kanssa isona, mutta kyse ei ole siitä työstä, jonka hän on aiemmin ilmoittanut tulevaksi puolisoikseen useamman kerran. Minä kysyn, että no miltähän siitä Melissasta mahtaa tuntua, jos sinä menetkin naimisiin toisen kanssa? Ville ehdottaa, että hän voi mennä naimisiin molempien kanssa, mutta kerron hänelle, että se ei ole Suomessa mahdollista. Pohdiskelen ääneen sitä, että Suomen laissa ei taida olla mahdollista mennä kahden kanssa yhtä aikaa naimisiin. Kerron myös, että yleensä naimisiin menevät sellaiset ihmiset, jotka tykkäävät toisistaan ihan tosi paljon, joko mies ja nainen tai että voi mennä naimisiin myös mies ja mies tai nainen ja nainen toistensa kanssa. Ville vaikuttaa hämmästyneeltä ja tarkistaa, että voivatko pojat mennä siis naimisiin keskenään. Nyökkään ja silloin hän innostuu ja sanoo, että no hän menee naimisiin veljensä kanssa. Kerron hänelle, että no veljen tai sisaren kanssa ei voi mennä naimisiin, sillä he ovat lähisukua, eikä se ole laissa sallittua. Silloin hän keksii, että no hän menee naimisiin ystävänsä Lassin kanssa ja huikkaa saman tien Lassille (joka juuri kävelee pöydän ohitse), että ”hei, mennäänkö isona naimisiin”. Lassi ei kuitenkaan kuule tätä vaan kävelee kohti omaa pöytänsä, eikä Ville yritä uudestaan kiinnittää Lassin huomiota vaan luopuu aiheesta.

(Keskusteluepisodi 4, 9.2.2021)

Keskusteluista käy ilmi, että vaikka toisaalta lapsilla saattaa olla vahva näkemys perheen mallista ja mielipide omasta tulevaisuudestaan ja parisuhteestaan, ovat ymmärrys ja tieto asiaan liittyvistä seikoista vasta kehittymässä.

6 POHDINTA

6.1 Tutkimustulosten yhteenvetoa

Tutkimuksessani pyrin havainnoimaan esikouluryhmän leikissä ja vuorovaikutuksessa esiintyviä sukupuolisidonnaisia valintoja ja ilmaisuja. Tutkimuskohteena olivat erityisesti lasten omat leikkivalinnat, kotileikin roolit ja rooleihin liitetyt sukupuolittuneet tehtävät sekä lasten vuorovaikutuksessa esiintyneet sukupuolistereotyytiat. Havainnoimani esikoululuokan leikissä ja vuorovaikutuksessa tuli esille sekä sukupuoliroolien stereotyyppisiä toisintoja että pilkahduksia lasten havainnoimasta toiseudesta ja moninaisuudesta.

Lapsilla oli usein muutama mielileikki, joita he mielellään leikkivät yhä uudelleen ja uudelleen. Kotileikki ja jopa kotileikkien roolit toistuivat usein samannäköisinä leikistä toiseen, ja myös muissa leikeissä näkyi selvästi jakautuminen mielileikkien mukaisesti leikkiryhmiin. Leikinvalintojen sukupuolittumiseen liittyen jouduinkin pohtimaan, milloin kyse on leikin sukupuolittuneisuudesta ja milloin vain yksinkertaisesti siitä, että lapsi pitää juuri niistä kyseisistä valitsemistaan leikeistä syystä tai toisesta muita enemmän. Toisaalta se, kuinka paljon leikin valintaan vaikuttaa omat leikkimieltymykset ei poista leikkiin liittyvää sukupuolittuneisuutta, sillä se, mitkä leikit ovat sallittuja kenellekin, opitaan jo varhaislapsuudessa (kts. Ylitapio-Mäntylä 2012c, 73, 77–80).

Esikouluryhmän leikkivalinnoissa oli sekä tyttöjen ja poikien leikkeihin jakautuneita leikkejä että yhteisiä leikkejä. Pelkästään poikien leikkimiä leikkejä olivat useimmiten Lego-leikki ja autoleikki, kun taas vain tyttöjen leikkimiä leikkejä olivat Petshop-leikki, Barbi-leikki ja heppaleikki. Leikinvalinnassa kotileikki tuntui olevan nimenomaan tyttöjen suuressa suosiossa ja kotileikkiin pääsystä oli usein heidän välillään hieman kilpailuakin. Myös muutamat pojat valitsivat usein kotileikin, ja kotileikki ja majaleikki olivat leikkejä, joita tytöt ja pojat leikkivät usein yhdessä muutaman lapsen ryhmänä. Ylitapio-Mäntylän (2012c, 73) mukaan

leikkien sukupuolittainen jakautumien alkaa jo päiväkodissa ja mitä vanhemmaksi lapset kasvavat, sitä selkeämmin sukupuoli rajoittaa leikkimistä. Esikouluvaiheessa lapsilla saattaa siten olla jo hyvin vakiintuneet käsitykset siitä, mitkä leikit kuuluvat tytöille ja mitkä pojille. Aikuiset voivat tukea ja rikastaa lasten vuorovaikutusta, jotta erilaisia valintoja tekeviä lapsia ei kiusattaisi valinnoistaan. Tämä tukeminen tarkoittaa erilaisuuden esille tuomista, esimerkiksi sukupuolinormatiivisesta poikkeavien mielipiteiden ja puheenvuorojen kuulluksi tulemisen varmistamista. Tainio, Palmu ja Ikkävalko (Suortamo 2010, 18–19) esittävät sukupuolisensitiiviset pedagogiat opettajan mahdollisuutena tulla tietoiseksi omista sukupuolittuneista ajattelutavoistaan ja käyttäytymisestään ja sitä kautta kehittää omaa toimintaansa.

Kotileikissä valittiin lähinnä oman sukupuolen mukaisia perherooleja, tytöt valitsivat äidin, siskon, vauvan tai lemmikkieläimen roolin ja pojat puolestaan isän, veljen tai lemmikkieläimen roolin. Eläinrooleissa sukupuolisuus jäi roolin kuvailun ulkopuolelle, mutta muuten sekä tytöt että pojat pitäytyivät oman sukupuolensa tarjoamissa roolivaihtoehtoissa. Perheiden roolitus muodostuikin siten aina sen mukaan, kuinka paljon tyttöjä ja poikia leikissä oli ja minkä roolin kukin halusi ottaa. Roolivalinnoista ei juurikaan keskusteltu, vaan jokainen sai valita mieleisensä leikkiroolin kotileikissä. Tämä valintatapa johti esimerkiksi siihen, että poikien puuttuessa leikistä ei leikissä ollut ollenkaan miespuolisia perheenjäseniä tai jos kukaan ei halunnut olla äiti tai isä, niin heitä ei sitten ollut. Yhdessä tällaisessa leikissä isän ja äidin puuttuminen selitettiin minun kysyessäni sillä, että vanhemmat olivat kuolleet jo kauan sitten. Roolivalinnat siis tehtiin lapsen omaa sukupuolta vastaavien roolien välillä ja toisaalta perheiden kokoonpano muodostui lasten henkilökohtaisten mieliroolien mukaiseksi.

Kotileikin aikana miehen ja naisen suorittamien tehtävien jako vaikutti usein melko perinteiseltä. Äidit ja tyttäret hoitivat kotia, tekivät ruokaa ja hoivasivat vauvoja ja perheen lapsia. Jos kotileikin perheessä oli mukana poika, joka oli valinnut isän roolin, jäi isä yleensä kotitöissä sivummalle ja osallistui lähinnä satunnaisesti ruuan laittoon ja silloinkaan isä ei tehnyt yleensä ruokaa koko perheelle vaan tuntui kokkailevan joko huvikseen tai työkseen. Lemmikkien ulkoilutus ja hoito oli erityisesti tyttöjen eli kotileikkiperheen naisten vastuulla, mutta siihen myös pojat osallistuivat jonkin verran. Kotileikin työnjaon perusteena tuntui olevan lähinnä lasten omat toiveet siitä, mitä he kotileikissä tekevät ja usein

sama lapsi hoiti kotileikistä toiseen paljon ruuanlaittoa ja kodin järjestelyä ja joku toinen taas hoiti mielellään nukkavauvoja tai kantoi päävastuuta perheen lemmikeistä.

Tyttötutkimuksen parissa on havaittu perinteen, siis myös perinteisten leikkien, saattavan välittää epätasa-arvoa tukevia malleja (Lipponen 2005, 156). Tämä tutkimus vahvistaa tätä näkemystä, sillä kotileikin roolitukset olivat pääsääntöisesti hyvin perinteisiä ja stereotyyppisiä. Leikkiä havainnoidessani huomasin pohtivani leikissä esiintyneitä perinteisiä rooleja ja sitä, kuinka paljon ne noudattavat perinteistä kotileikin kaavaa totuttuine rooleineen, jotka eivät välttämättä noudata leikin ulkopuolista kokemusmaailmaa. Kotileikissä esiintulleet tosinnot naisten ja miesten töistä saattoivat perustua lasten kokemuksiin perheen työnjaosta tai sitten vain olla omia kuvitelmia ja toiveita omasta roolista tietynä perheenjäsenenä. Leikin hierarkisuus ja perinteisten kaavojen noudattamisen traditio saattaa siis vaikuttaa lasten valintoihin leikissä. Lasten todellisuus ja lähiympäristö on arvioni mukaan paljon moninaisempi kuin leikeissä esiintyneet roolitukset ja tehtäväjaot.

Lapset ovat lähtökohtaisesta varsin avoimia hyväksymään erilaisuutta ja moninaisuutta, ja nimenomaan aikuisten stereotyyppiset ajattelutavat voivat kaventaa lasten kokemusta maailmasta. Aikuisten avarakatseisuus sukupuoleen liittyen tukee lapsen luovuutta ja antaa tilaa sukupuolittuneiden käytäntöjen haastamiselle. (Ylitapio-Mäntylä 2012c, 72–73, 79.) Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa saadun työkokemuksen perusteella monet lapsia opettavat aikuiset pyrkivät nykyään välttämään omien stereotyyppisten sukupuoleen liittyvien oletustensa mukaisia puheenvuoroja tai reagoiteja. Lasten leikit muotoutuvat kuitenkin jo hyvin varhain monin tavoin sukupuolittuneiksi, joten pelkkä omien stereotyyppisten tulkintojen välttäminen ei riitä vaan aikuisten vastuulla on rikastaa tulkintoja ja tehdä moninaisuutta näkyväksi. Kotileikkiä tuettaessa tämä tarkoittaisi esimerkiksi sitä, että aikuinen omilla kommenteillaan ja esimerkillään rikastaa lasten leikkiä vaikka tuomalla esiin muita kuin perinteisen heteronormatiivisen perhemallin roolivaihtoehtoja. Opettaja voi myös tukea lasten omia perinteisestä roolijaosta tai roolivalinnasta poikkeavia ehdotuksia, jotta ne saavat vahvistusta ja muun lapsiryhmän hyväksynnän.

Sukupuolen moninaisuuteen ja stereotyyppien rikkomiseen liittyviä kommentteja ja pohdintaa tuli esille enemmän keskusteluepisodeissa kuin

kotileikissä. Vapaissa keskusteluissa onkin havaintojeni mukaan mahdollista avoimemmin tuoda esille uusia näkökulmia ja kysymyksiä kuin tiettyyn leikkiin liittyvissä valinnoissa. Lasten esille tuomat viittaukset esimerkiksi kahden samaa sukupuolta olevan liittoon tai tehtävien ja ammattien sukupuolittuneeseen jakoon tulivat esille nimenomaan keskusteluissa, jotka eivät olleet sidottuja leikkiin.

Tässä tutkimuksessa tutkimuksen aineisto oli kerätty pienen maalaismaisen länsisuomalaisen kunnan yhdestä esikouluryhmästä. Jotta saataisiin laajempi kuva esikouluikäisten lasten sukupuolittuneista leikeistä ja sukupuolten roolijakoa koskevista tehtävistä, tulisi tutkimusta laajentaa suurempiin kaupunkeihin ja eri puolella Suomea sijaitsevien esikoulujen pariin. Kulttuurilliset tekijät vaihtelevat paljon jo Suomen kokoisen maan sisällä ja tämä tutkimus antaa vain pienen otoksen yhden maaseutumaisen koulun esikoululaisista. Myös tutkimuksen aineistonkeruutapaa laajentamalla saataisiin varmasti tarkempi ja kattavampi käsitys asiasta. Lasten omat kuvaukset sukupuolista, keskustelut moninaisista perheistä tai sukupuolesta moninaisena ilmiönä saattaisivat tulla esiin paremmin esimerkiksi ohjatussa leikissä, johon on lisätty aiheeseen johdattelevia elementtejä. Toisaalta ohjatun tilanteen mukanaan tuomat ennako-oletukset esimerkiksi odotuksenmukaisista mielipiteistä voivat jo esikouluikäisten kohdalla vaikuttaa tutkimustulokseen, joten siinä mielessä nimenomaan lasten keskinäisen vuorovaikutuksen havainnointi puoltaa paikkaansa, kun halutaan selvittää lasten käsityksiä ja ymmärrystä ympäröivästä maailmasta.

6.2 Tutkimuksen eettisyydestä ja luotettavuudesta

Tämän tutkimuksen kohteena oli opettamani esikouluryhmän lasten leikki ja vuorovaikutus. Lapset olivat minulle tuttuja ja heidän näkökulmastaan olin tutkimusta tehdessäni ensisijaisesti tai jopa ainoastaan opettajan roolissa. Tutkimuksesta puhuttiin lasten kanssa, mutta aika monelle tutkimuksen teon tarkoitus tai minun toimintani tutkijana jäi silti varmasti vain epämääräiseksi viittaukseksi. Lasten vanhemmilta oli kysytty tutkimusta ennen lupa havaintojen tekoon ja havaintojen käyttöön käsillä olevan tutkimuksen aineistona.

Lappalainen (Lappalainen ym. 2007, 66) tuo esille lasten parissa tehdyn tutkimuksen keskeisen keskusteluaiheen siitä, kuinka paljon tutkijan on mahdollista päästä lasten maailmaan. Opettajalle tämä lasten maailma on

opettajan roolista katsottuna tuttu, mutta hänen osallistumiseensa sisältyy aina opettaja-oppilas -asetelmasta johtuvia valtarakenteita, mikä voi vaikeuttaa lasten autenttisen äänen esille tulemistä. Täydelliseen osallistuvaan havainnointiin on siis opettajan roolista käsin lähes mahdoton päästä, sillä opettaja on lasten näkökulmasta katsoen aina myös tilanteen havainnoija, vaikka varsinainen tutkijan rooli jäisikin tilanteen ulkopuolelle. Grönforsin (2010, 155) mukaan tutkijakohtaiset tekijät on otettava huomioon tutkimustuloksia esitettäessä ja arvioitaessa, sillä tutkijan persoona ja rooli yhteisössä on yksi tutkimuksen teon väline.

Kouluympäristössä lapset ovatkin varsin tottuneita siihen, että heidän toimintaansa seurataan ja siihen puututaan aina kun aikuiset niin haluavat, joten läsnäoloani esimerkiksi leikissä tai leikin valvojana ei juurikaan kommentoitu. Kirjausten teko esimerkiksi huomattiin, mutta se ei tuntunut vaikuttavan lasten leikin kulkuun ollenkaan, sillä he pitivät minua myös havaintoja kirjatessani omana opettajanaan. Roolini opettajana antoi minulle varmastikin lasten näkökulmasta oikeuden toimia leikin tarkkailijana, mutta samalla se loi ongelman läsnäolon vaikutuksesta leikin tapahtumiin ja valintoihin. Koska en pysty havainnoimaan leikkiä tilanteessa, jossa ulkoiset tekijät eivät vaikuta leikkiin, en myöskään pysty olemaan täysin varma siitä, että tilanteissa keräämäni havainnot ja niiden tulkinnat vastaavat todellisuutta.

Oma kiinnostukseni tutkimuksen aiheen valintaan on lähtenyt kehittymään varhaiskasvatuksen opettajana toimiessani ja varhaiskasvatuksen opintoja suorittaessani. Sukupuolisensitiivisyyteen, sukupuolten tasa-arvoon ja moninaisuuteen liittyvät kasvatus- ja opetustoiminnan periaatteet ovat kiinnostaneet minua suuresti, ja olen työkentällä kiinnittänyt viime vuosina myös paljon huomiota aikuisten, myös itseni, toimintaan suhteessa niihin. Tutkimusta tehdessäni pyrin tietoisesti etsimään perusteluja erilaisista näkökulmista ja puheenvuoroista, jotta tekemäni havainnot eivät värittyisi omien periaatteitteni tai kiinnostukseni mukaisiksi.

Monika Riihelä on pohtinut lasten leikin tutkimuksen ongelmallisuutta tutkijan näkökulmasta. Leikin kirjaaminen muistiin on hidasta ja leikkiä havainnoidessa ja kirjatessa vain pieni osa leikin kulusta tallentuu paperille. Ilman videointia leikkitalanteeseen ei myöskään voi enää myöhemmin palata ja arvioida sitä, kuinka paljon tutkijan omat ennako-oletukset leikkitalanteesta vaikuttavat

tulkintoihin. (Riihelä 2004, 31.) Tutkimusta tehdessäni ja leikkejä havainnoidessani tiedostin tämän ongelman läsnäolon ja myös sen, että omat korvani ja silmäni ovat asettuneet tietylle tutkimuskysymyksiin liittyvälle taajuudelle, joka saattaa jättää huomiotta sellaisia yksityiskohtia, joiden en siinä hetkessä huomaa vaikuttavan tilanteeseen. Käytin silti videointia apuna havainnoinnissa vain kahdella havainnointikerralla, jokaiseen kertaan en joko ehtinyt tai halunnut liittää videokuvausta. Syyt videoinnin pois jättämiselle muilla kerroilla liittyivät toisaalta käytännön hankaluuksiin eli siihen, että tein havainnointia osana omaa opettajan työpäivääni ja toisaalta siihen, etten halunnut videokameran läsnäolon vaikuttavan leikin kulkuun.

Pelkästään kynän ja paperin sekä oman havainnointikapasiteetin ja muistin varassa työskentelyn riittävyuden varmistamiseksi tein muistiinpanoja aina sekä leikkitalanteessa että mahdollisimman pian työpäivän jälkeen vahvistaakseni tilanteen kuvausta ja tehdäkseni analyysia mahdollisimman tuoreena muistissa olevien havaintojen perusteella. Kotileikistä tehdyt havainnot ovatkin lähinnä lasten tekemien valintojen kirjauksia sekä leikkiroolien suorittamien tehtävien kuvauksia, joten näissä ei ole mielestäni juurikaan mahdollisuutta tehdä vääriä tulkintoja. Keskusteluepisodien havainnoista jätin pois sellaiset ilmaukset, joita en ehtinyt suurin piirtein sanasta sanaan heti episodin jälkeen kirjata. Omissa keskusteluissani lasten kanssa pyrin tarkentamaan lapsen sanomia ilmauksia, mikäli olin epävarma, kuinka lapsi itse sen oli tarkoittanut. Pyrin myös tarkkailemaan ja pohtimaan omia oletuksiani havainnoimastani episodista, jotta pysyisin havainnoidessani mahdollisimman kriittisenä omien huomioitteni suhteen ja kirjaisin havainnot vailla mitään alustavaa tulkintaa tilanteesta.

Tavoitteena oli koko ajan tuoda kuuluvaksi ja näkyväksi lasten toiminta ja puheenvuorot mahdollisimman autenttisina. Aineiston koostuminen arjen vapaamuotoisista vuoropuheluista ja toiminnan kuvauksista antaa mielestäni niin totuudenmukaisen kuvan lasten näkemyksistä kuin ylipäänsä on mahdollista, sillä esimerkiksi haastattelutilanteissa olen lasten kanssa usein huomannut lasten pyrkivän vastaamaan opettajan odottamalla tavalla kysymyksiin. Lasten keskustellessa vapaasti omassa tutussa esikouluympäristössään ja leikkiessään vertaisryhmässään voidaan päästä ainakin hyvin lähelle juuri lasten omia käsityksiä eri sukupuolille kuuluvista tai sallituista rooleista ja tehtävistä sekä myös perinteiseen sukupuolijakoon liittyvistä stereotyyppioista.

7 LÄHTEET

- Alanen, L., Karila, K., Eerola-Pennanen, P., Alasuutari, M., Lehtinen, A., Kuukka, A., Vuorisalo, M., Pennanen, S., Rutanen, N., & Raittila, R. (2009). *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*. Vastapaino.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (2014). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. (10. painos). Tampere: Vastapaino.
- Grönfors, M. (2010). Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola, *Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* (3., uudistettu ja täydennetty painos, s. 154–170). PS-kustannus.
- Hakala, K. & Hynninen, P. (2007). Etnografisesta tietämisestä. Teoksessa S. Lappalainen, E. Lahelma, T. Gordon, P. Hynninen, T. Metso, T. Palmu, T. Tolonen, R. Mietola, T. Kankkunen, K. Hakala & U. Salo, *Etnografia metodologiana: lähtökohtana koulutuksen tutkimus* (s. 209–225). Vastapaino.
- Husso, M. & Heiskala, R. (2016). *Sukupuolikysymys*. Gaudeamus.
<https://www.ellibslibrary.com/reader/9789524959100>
- Juvonen, T. (2016). Irtiottoja sukupuolen luonnollisuudesta. Teoksessa M. Husso & R. Heiskala (toim.), *Sukupuolikysymys*. (s. 30–50). Gaudeamus.
- Juvonen, T., Rossi, L. ja Saresma T. (2010). *Käsikirja sukupuoleen*. Vastapaino.
- Lappalainen, S., Lahelma, E., Gordon, T., Hynninen, P., Metso, T., Palmu, T., Tolonen, T., Mietola, R., Kankkunen, T., Hakala, K., & Salo, U. (2007). *Etnografia metodologiana: lähtökohtana koulutuksen tutkimus*. Vastapaino
- Lipponen, U. (2005). Sairaala-roolileikki, Havaintoja tyttöjen ja poikien yhteisleikin muotoutumisesta. Teoksessa H. Saarikoski, *Leikkikentiltä: lastenperinteen tutkimuksia 2000-luvulta* (s. 153–176). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura

- Lundán, A. (2009). *Kutsu dialogisuuteen - Diskurssianalyttinen tapaustutkimus kasvattajan ja lapsen haasteellisesta vuorovaikutuksesta päiväkodissa*. Tampere University Press.
- Opetushallitus (2014). Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. [esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.pdf \(oph.fi\)](#)
- Opetushallitus (2018). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. [varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018.pdf \(oph.fi\)](#)
- Paloniemi, S. & Collin, K. (2018). Etnografi työssä – kokemuksia organisaatiotutkimuksesta. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 2, Näkökulmia aloittelevalla tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (5., uudistettu ja täydennetty painos, s. 232–247). PS-kustannus.
- Rutanen, N. (2009). Mitä on vapaa leikki? Teoksessa L. Alanen, K. Karila, P. Eerola-Pennanen, M. Alasuutari, A. Lehtinen, A. Kuukka, M. Vuorisalo, S. Pennanen, N. Rutanen & R. Raittila, *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta* (s. 207–226). Vastapaino.
- Saarikoski, H. (2005). *Leikkikentiltä: lastenperinteen tutkimuksia 2000-luvulta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Salmivalli, C. 2005. Kaverien kanssa: vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. PS-kustannus.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2018). *Tasa-arvobarometri 2017*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 8/2018. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160920/STM_08_2018_Tasa-arvobarometri%202017_net.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Suortamo, M. (2010). *Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa*. PS-kustannus.
- Tripodi, V. (2014). *Sukupuolen filosofia*. (Suomentanut Tapani Kilpeläinen). Niin & näin: Eurooppalaisen filosofian seura.
- Valli, R., & Aaltola, J. (2010). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* (5., uudistettu painos.). PS-kustannus.
- Valli, R. & Aaltola, J. (2018). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (5., uudistettu ja täydennetty painos.). PS-kustannus.

- Valli, R. & Aarnos, E. (2018). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu : virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* (5., uudistettu painos.). PS-kustannus.
https://andor.tuni.fi/permalink/358FIN_TAMPO/1kfmqvo/alma9910305664205973
- Vilkka, H. (2018). Havainnot ja havainnointimenetelmät tutkimuksessa. Teoksessa R. Valli & E. Aarnos, *Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu : virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* (5., uudistettu painos.). PS-kustannus.
https://andor.tuni.fi/permalink/358FIN_TAMPO/1kfmqvo/alma9910305664205973
- Vilkka, H. (2010). *Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen*. PS-kustannus.
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/120050/978-952-03-1533-7.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Vuorisalo, M. (2009). Ken leikkiin ryhtyy – Leikki lasten välisenä sosiaalisena ilmiönä päiväkodissa. Teoksessa L. Alanen, K. Karila, P. Eerola-Pennanen, M. Alasuutari, A. Lehtinen, A. Kuukka, M. Vuorisalo, S. Pennanen, N. Rutanen & R. Raittila, *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta* (s. 156–181). Vastapaino.
- Ylitapio-Mäntylä, O. (2012a). Sukupuolittuneet käytännöt varhaiskasvatuksessa. Teoksessa O. Ylitapio-Mäntylä (toim.), *Villit ja kiltit: tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille* (s. 15–29). PS-kustannus.
- Ylitapio-Mäntylä, O. (2012b). Sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatuspedagogiikka. Teoksessa O. Ylitapio-Mäntylä. (toim.), *Villit ja kiltit: tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille* (s. 177–188). PS-kustannus.
- Ylitapio-Mäntylä, O. (2012c). Leikillä ja toiminnalla ei ole sukupuolta. Teoksessa O. Ylitapio-Mäntylä. (toim.), *Villit ja kiltit: tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille* (s. 71–90). PS-kustannus.
- Ylitapio-Mäntylä, O. (toim.) (2012). *Villit ja kiltit: tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille*. PS-kustannus.

LIITTEET

Liite 1: Tutkimuslupa

Hyvät esikouluikäisen lapsen vanhemmat/vanhempi

Suoritan varhaiskasvatuksen opettajan tutkintoa Tampereen yliopistossa ja opintoihini liittyen teen kandidaatin tutkintoon liittyvän tutkimustyön tämän talven aikana. Tutkimuksen tavoitteena on havainnoida lasten vuorovaikutusta ja valintoja leikin aikana sekä erityisesti heidän valitsemiaan leikkejä ja leikkirooleja ja sitä, vaikuttaako esimerkiksi sukupuoli leikkiin liittyviin valintoihin. Tutkimusta varten saatan havainnoinnin lisäksi myös haastatella lapsia tai kirjata lasten käymiä keskusteluja keskenään. Havainnointi on tarkoitus tehdä esikoulupäivän aikana osittain vapaasti kirjaten ja osittain leikkihetkiä videoimalla. Videointia havainnoimisen tukena käytän lähinnä siksi, että oma roolini leikin aikana on ensisijaisesti esikouluopettajan rooli, jolloin en välttämättä pysty tekemään havainnointia tarpeeksi tarkasti tutkimuksen raportointia ajatellen.

Tutkimusta varten kerätystä aineistosta häivytetään kaikki yksilön tunnistamisen mahdollistavat tiedot, kuten esikoulupaikka ja lapsen nimi tai muu mahdollisesti henkilön tunnistamiseen liittyvä yksityiskohta. Leikin roolivalintoja tarkastellaan yleisellä tasolla. Havainnoinnin tueksi nauhoitetut videot tuhoataan tutkimusraportin hyväksymisen jälkeen, eikä niitä käytetä mihinkään muuhun kuin tutkimustarkoitukseen.

Pyydän lupaa siihen, että lapsenne saa osallistua havainnoitaviin leikkihetkiin. Mikäli teillä on kysyttävää tai haluatte lisätietoja, vastaan mielelläni niihin.

Ystävällisin terveisin

Marena Rekonen

Lapseni/lapsemme

saa olla mukana leikkihetkissä, joissa kerätään tutkimusaineistoa.

ei saa olla mukana leikkihetkissä, joissa kerätään tutkimusaineistoa.

Lapsen nimi: _____

Vanhempien (vanhemman, jos yksinhuoltaja) allekirjoitukset ja
nimenselvennykset:

